ԵՒՐՈՊԱ

Լրագիր Քաղաքական

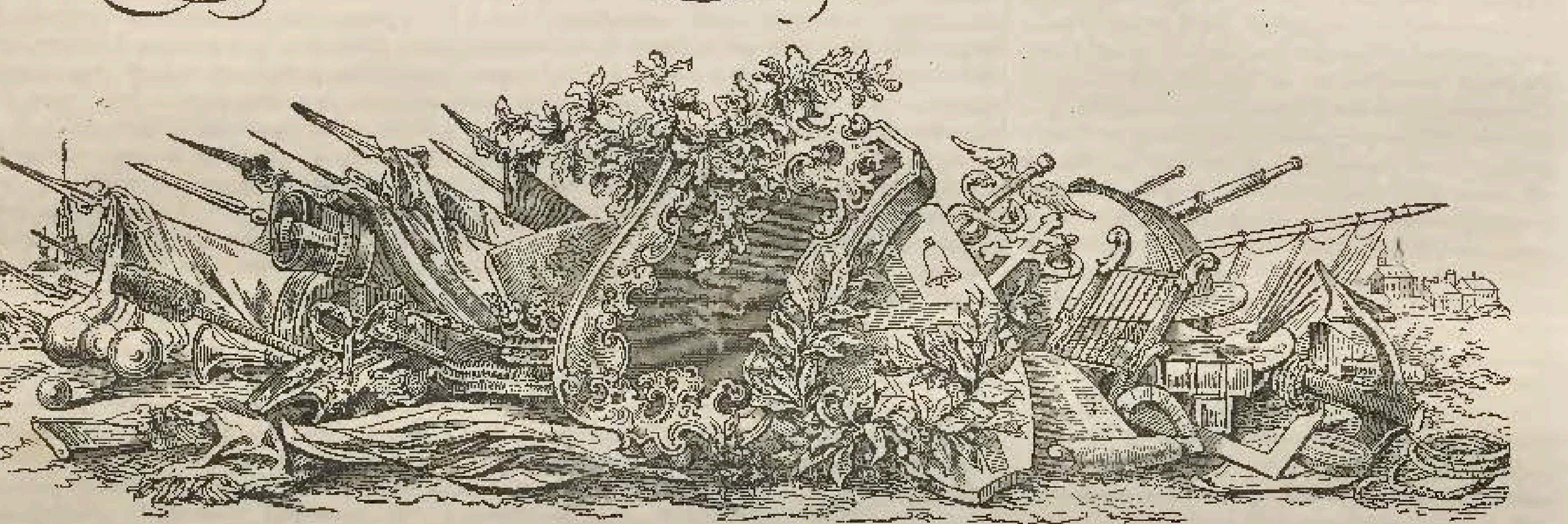

Թիւ 41 — **16 (4) ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ** — **1854**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐԻԱ. Փրանկիսկոս Յովսէփ կայսեր թուղթը. — Հեռագրական լուրեր. — Պատերազմի լուրեր։

ՓՐԱՆՍԱ. Նափոլէոն կայսեր յայտարարութիւնը. — Աւստրիոյ կայսեր շնորհակալութիւնը. — Սէնթ Առնօ։

ԱՆԳԼԻԱ. Ներքին հրեշներ։

ԻՏԱԼԻԱ. Հռոմ՝ նոր փոխառութիւն մը. Պիեմոնթ. — Թուրին՝ Մոնդովիի գրաւութեան ջնջումը։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ. Ներքին լուրեր։

ՌՈՒՍԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳ. ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼ. Պատերազմի լուրեր. Բ. Վարք։

Լեզուի շարունակութիւն երկրեւելութեան։

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՎԻԷՆՆԱ, 16 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ.

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ կը ծանուցանի, որ աւստրիական ատենադպրաց գեղջան Լեմբերգայի կոմսը՝ Փրանկիսկոս Յովսէփ մեծափառ կայսեր մէկ ինքնագիր թուղթը թագաւորական Պիւլլիս բաւած պարտքին մէջ Պրուսիոյ թագաւորին ձեռքը յանձներ է։ Այս թուղթն անտարակոյս արեւելեան խնդրոյն նկատմամբ գրուած կը համարուի։

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐ

Վիէննա, 15 Նոյեմբերի։

Չեռնովից, 14 Նոյեմբերի։ Օտեսսայէն ամսոյս 10էն գրուած լուրերուն նայելով՝ մինչեւ ամսոյս 6ը Սեւաստոպոլի քով ծանրակշիռ դէպք մը պատահած չէր. միայն Սեւաստոպոլի անցուածոց ամրոցներուն մէջ (գուցէ քառանկիւնաձեւ ամրոցն) ու քանի մ՚անգղիական շոգենաւներ անսովոր կերպով հրացանաձգութեամբ իրար կը դիմադրէին։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԼՈՒՐ

ԻՆՉՊԷՍ անցած թուղթերնուս մէջ խոստացանք՝ ու անգլիական ալ զօրքի պաշտօնական լուրերը կը հրատարակենք։

Ըլմայի գլխաւոր բանակատեղը, Ալմայի քովի պատերազմի դաշտը. 21 Սեպտեմբերի, 1854։

Մեծափառ կայսր։

Ձեր մեծափառութեան թնդանօթները խօսեցան։ Անոնք կատարեալ յաղթութիւն մը ստացան։ Ղրիմի զինուորական տարեգրքներուն մէջ, մեծափառ կայսր, գեղեցիկ օր մ՚ալ աւելցաւ, եւ ձեր մեծափառութեան ալ գաղղիական զօրաց դրօշները զարդարող յաղթութեանց վրայ՝ ուրիշ անուն մ՚ալ պիտի աւելնայ։

Նոյն օրը մեր Ըլմայէն անցնիլն արգելելու համար՝ բոլոր ուժերնին եւ ամենամեծ միջոցնին մէկտեղ ժողվեցին։ Մէնչիքով իշխանն անձամբ անոնց կը հրամայէր։ Ամէն բարձրաւանդակները հաղորդականներով ու աշտարակներով ամրացուած էին։ Ռուսաց զօրքը 40,000 սուին (baïonnette) ունէր, որոնք ինքնին ամէն կողմերէն եկած էին. նոյն իսկ այսօր առաւօտ Թէոդոսիայէն (Քէֆէէն) 6000 ձի եւ 180 կտոր՝ կէս մը դաշտի ու կէս մ՚ալ պատնէշներու թնդանօթ եկաւ։ Ռուսք իրենց բռնած բարձունքներէն՝ անոնց 1600, մեր պաշարմանս համարէն վեր՝ զմեզ մէկիկ մէկիկ կրնային համրել։

Ամսոյս 20էն առաւօտեան ժամը 6էն ուժը խումբ առածիս զօրքով զօրավար Պոսքէի զօրաբաժինն հրամանն առի շարժում մ՚ընելու, որն որ գնաց Ռուսաց ձախ թեւը պաշարեց՝ անոնց մէկ քանի մարտկոցներուն առջեւէն անցնելով։ Պոսքէ զօրավարն աս գործողութիւնը շատ յաջողակութեամբ ու մեծ քաջութեամբ գլուխ տարաւ։ Այս շարժումն սրտում յաջող ելքը օրոշեց։

Ընդհանուր հրաման խորհեցի որ իրենց ձախ թեւովը տարածուին, որպէս զի մի եւ նոյն ատեն Ռուսաց աջ թեւին սպառնան, եւ որ ես ալ անոնց կեդրոնին վրա՛ր զբաղեցընեմ. բայց անոնց (Անգլիացւոց) զօրքը հազիւ 10½էն առաջներն սկսած տեղն հասան։ Այս ուշանալուն անդին եւս քաջութեամբ լեցուցին։ Ժամը 12½էն միայն զօրքը լեցուն մինչեւ (lieue) մ՚աւելի ընդարձակութեամբ տարածուած բանակ էր. յառաջ երթալով Ըլմայի քով հասաւ, ուր առջեւին հրացանի կրակէ մ՚ընդունեցաւ։

Այս շարժման առեն Պոսքէի գնդին գլուխը բարձունքներուն վրայ երեւցաւ։ Ես ալ ընդհանուր յարձակման նշան տուի։ Ալմա գետը յարձակողական ընթացքով անցուեցաւ։ Նափոլէոն իշխանն իր զօրաբաժնին գլուխն անցած եւ Ռուսաց մարտկոցներուն կրակին մէջէն քալելով Ըլմայի մեծ գեղին տիրեց։ Իշխանն իւր գինքն ամէն առթի մէջ վառն կրող անուանն արժանի ցուցուց։ Ցորքը ինչնամասոյ մարտկոցներուն կրակին մէջէն բարձրաւանդակներուն սարերը հասաւ։ Հոս, մեծափառ կայսր, բոլոր գծին երկայնութեամբը կատարեալ իրական պատերազմ մը սկսաւ, փառաւոր քաջագործութեանց եւ սիրութեան ամէն տեսակ գեղեցկութիւններով լեցուն պատերազմ մը։ Ձեր մեծափառութիւնը կրնայ իր զօրացը վրայ պարծիլ. անոնք թուլցած ու փոխուած չեն. անոնք Աւստերլիցի ու Եէնայի զինուորներն են։ ½էն գաղղիական զօրքն ամէն կէտերուն վրայ յաղթող գտնուեցաւ։ Ամէն զինուորական գիրքերը կ՚ըսեն՝ կայսր տղոցդիկա, որն որ քոյլը օրը հնչեց, առնուեցան. երբեք պարզիւ յաղթանակին եռանդ չտեսայ. զինուորներն ալ պարտքը համար գնահէն վեր կ՚երկէին։

Ընդունեցիք մեր ձախ կողմէ խիստ բաղմութեան ու մեծամեծ զօրաւորութեանց հանդիպեցան, բայց ամէն արգելք յաղթեցին. Անգլիացիք թնդանօթներու մէջ զարմանալի արժանի կոպդաւորութեամբ Ռուսաց բռնած գիրքերուն վրայ յարձակեցան, անոնք նոյն դիրքերն ու զինուորները եւս մեզցին։ Լորտ Ռակլան հին (antique) քաջութիւնը ցուցուց. թնդանօթներու եւ հրացաններու գնդակներու մէջ իւրն երբեք չհեռացող հանդարտութիւնը ցուցուց։

Գաղղիական դիրքը բարձունքներուն վրայ հաստատուեցան՝ Ռուսաց ձախ թեւը պաշարելով, եւ թնդանօթաձիգ զօրքն ալ կրակ ընելու սկսելով։ Այլ անկից եւսը ես քաշուիլ չէր, հապա քաջքալ ու յաղթել։ Ռուսք իրենց հրացաններն ու կեդրոնի մէջէն արգելքներէն մէկզի կը ձգէին որպէս զի աւելի դիւրութեամբ կարող ըլլան փախչիլ։ Ամէն, մեծափառ տէր, հեծելազօր ունեցած ըլլալս ըլլայի՝ առաջքս կարգի շատ մեծ բաներ կը գործէի, եւ Մէնչիքով իշխանն ալ զօրք չէր ունենար. բայց առեն ուշ, մեր զօրքը յոգնած ու թնդանօթաձիգ զօրաց ռազմամթերքը լմնցած էր. իրիկուան ժամը 6էն՝ Ռուսաց դիրքը բռնած բաց տեղերուն վրայ բանակեցանք։ Վրանս (...) ան տեղը կանգնուած է՝ ուր որ դեռ առաւօտ Մէնչիքով իշխանին վրանը կեցած էր, որն որ զմեզ արգելելու ու յաղթելու վրայ այնպէս համոզուած էր՝ որ կառքը (...) հոն թող տուած էր։ Այս կառքն իշխանին թղթակալովն (...) ու նամակներովն իմ՝ ձեռքս է. անոնց մէջ գրուած օգտակար տեղեկութիւնները մեր շահուն համար պիտի՛ որ գործածեմ։

Ռուսաց զօրքը հաւանականաբար սակից երկուքն հեռու կարող եղեր է նորէն բոլորելով ժողվել. եւ կը յուսամ՝ որ վաղը զիրենք Քաչայի բովէրը կը գտնեմ, բայց ընկճած ու խառնաշփոթ վիճակի մէջ, ուր որ մնացեալ զօրքը յի եռանդով է ու զօրութիւնը անեղծ։ Բայց հարկ եղաւ որ ես հոս մնամ մեր ու Ռուսաց վիրաւորները նաւաստիներուն յանձնելու, եւ նաւերէն ռազմամթերք ու պաշէն բերել տալու համար։

Անգլիացւոց զօրքէն 1500 հոգի պատերազմէ անկարող եղան։ Քէմպրիճի դուքսն աղէկ է. իր ու Սըր Ճ. Պրաունի զօրաբաժինները շատ աղէկ վարուեցան։ Ես ալ 1200 հոգւոյ չափ պատերազմի անկարող ունեցայ, որոնց մէջ 3 մեռած ու 54 վիրաւորուած պաշտօնեայ, 253 մեռած ու 1033 վիրաւորուած սովորական պաշտօնեայ ու հասարակ զինուոր կայ։ Քանոնագիրը զօրավարը, որուն քաջ ձիւն՝ որուն պատիւը կը վայլէ՝ ծակուած ունի մը կուրծքն ձեռքն ու կուրծքը թեթեւ վէրք առած է. իւր աղէկ ու առողջ է։ Թոմաս զօրավարը, իշխանին զօրաբաժնէն, փորը ծանր վէրք մ՚ընդունած է։ Ռուսք գրեթէ 5000 հոգի կորսնցուցին։ Պատերազմի դաշտն անոնց մեռածներովը ծածկուած է. մեր շարժական հիւանդանոցներն անոնց վիրաւորածներովը լեցուած են։ Գիւղերը հաշւեցինք գտանք որ գրեթէ նոյնը Ռուսի մէկ Գաղղիացի մեռած կը. գայ։

Ռուսաց թնդանօթաձիգ զօրքը մեզի վնաս տըւաւ․ բայց մեր անոր հասուցած վնասը շատ աւելի մեծ է։ Բոլոր կենացս մէջ պիտ'որ ցաւիմ՝ որ վասն երկու Աֆրիկեցի սպարգաց գնդերս մէկանց չըներցայ։ Ֆրանսացիները երկու բանակներուն զարմանքն ալ շարժեցին․ անոնք աշխարհքիս առաջին (քաջ) զինուորներն են։

Համբերէք, եւ այլն։

Մարաջախտ Ա․ ԴԸ ՍԷՆԹ ԱՐՆՕ։

[illegible] օրագիրը գրէ։ Ալմայի պատերազմին վրայով դեռ Ռուսաց զօրապետներուն կողմանէ տրուած պաշտօնական տեղեկութիւն մը չկայ, միայն Օտեսայէն քանի մը մանրամասն լուր եկած են։ Մէնչիքօֆ ծովակալը դէպ ի Պաղչէ Սարայ քաշուելովը եւ զօրքը նոյն կողմերն ամէն կարգաւ շարելովը, ինչպէս [illegible] ծավալեալ պաշտօնական տեղեկութիւններն ալ կը հաստատեն, վախճանին հասած՝ Սեւաստոպօլի հիւսիսակողմն եղած բերդերուն պաշարումը դժուարցընելով։ Իսկ հարաւային ամրոցներուն պաշարումն ալ ան ատեն կրնայ խափանել, եթէ որ պաշարած հարթաւին համեմատ [illegible] ծանրայ երկու զօրաց բազմութիւնն գիրերն սաստկաւ հոկտեմ. 12—15ին Պաղչէ Սարայ հասնին։ Դարձեալ կը լսենք որ Սեւաստոպօլի բերդերուն հրամանատարը նոյնպէս աւհասկութ եղած նաւերէն ամէն թնդանօթները, վառօդը, ռազմամթերքը եւ ուրիշ ամէն բաները հանելով՝ բերդերուն մէջ պահել տուեր է։

— Նոյն Ալմայի պատերազմին վրայ Օտեսայէն հետեւեալ լուրը կու տան։ Սեպտեմբերի 20ին դաշնաւորաց զինուոր բանակն իր ամրացած հողապատնէշներուն մէջէն ելլելով՝ Ալմայէն անդին անցնիլ ուզեց, որուն ձախ կողմը խառնութեամբ ու Վինոքուրով զօրագունդները բազմութիւ խմբերով [illegible] նած էին։ Ռուսք հրեստակորդաց բարձունքներէն մղուելով՝ եւ քաջութեամբ․ բայց երբ որ կեսօրէն ետքը ժամը 4ին Մէնչիքօֆ իշխանն օգնութեան եկող զօրաց գլուխն անցած մտնելու [illegible] պատերազմը նորէն սկսաւ։ Ռուսք դաշնաւորաց վրայ սուինելով յարձակուե՛ լալին, ու զիրենք գետին մէկալ կողմն ետ մղեցին։ Ըն ատեն Քանրոպէր զօրավարը Գաղղիացի զօրաբաժնին գլուխն անցած՝ նորէն յիշեալ մէջին վրայ յարձակեցաւ, սաստիկ կռուոյ մը ետքը դարձեալ առաջին դիրքը գրաւեց։ Աս խառնուրդին մէջ Ռուսաց 15երորդ զօրագունդը պղնձէ պատի մը պէս դէմ կեցաւ, բայց ամէնէն աւելի ալ դաշնաւորաց զարմանալու արժանի քաջութիւնէն վնաս կրեց։ Աս կռիւը պատերազմ՝ չէր, հապա սատակիչ խառնուրդ մին էր․ որովհետեւ երբ որ երկկունք թնդանօթները դադրեցան՝ սուինելով սկսան կռուիլ։ Ալմայի արիւնալից պատերազմը պատերազմաց տէրութեանց մէջ եղած առաջին կռիւն է, որուն Գաղղիացիք եւ Անգղիացիք շատոնց կը բաղձային՝ Ռուսաց դէմ քաջութիւննին, եւ Ռուսք ալ յարձակող թշնամեաց եռանդեանը դիմացն իրենց զարմանալի պաղարիւնութիւնը ցուցընելու համար։ Երկու կողմանէ ալ եղած կորուստը 8000 կը համրուի, որն որ չափազանց չէ։ Բայց աս պատերազմը յուսացուած օգուտները ամենեւին չբերաւ, որովհետեւ սաստիկ արիւնալից, բայց ոչ երբէք որոշիչ պատերազմ՝ մ'եղաւ։

Օտեսայի մէջ բնակիչները դարձեալ վախի մէջ են որ քաղաքնին պիտ'որ ռմբակոծուի։ Սեպտեմբերի 29ին իրիկուան դէմ՝ 5 հատ դաշնաւորաց շոգենաւ տեսնուեր, բայց առանց նաւահանգստին շատ մօտենալու դէպ ի հիւսիս հեռացեր գացեր են։ Նոյն օրէն վեր Օտեսայի մօտերն անընդհատ շոգենաւներ կու գան կ'երթան։ Հոկտեմբերի 2ին քանի մը շոգենաւ Կինպուրնայ գեղին քով կենալով՝ ծովեզերքն եղած հետեւակազօրաց բանակին վրայ մէկ քանի ժամ թնդանօթ արձակեր են։ Ընդած ամսոյն 28ին ալ մինչեւ նաւահանգիստ մտնելով՝ քանի մը փայտով բեռնաւորուած [illegible] նաւեր յափշտակեր տարեր են։

Լեհաստանի ու Անգլիոյ զօրավարներուն գլխաւորը Դանուբեան իշխանութիւններէն գալով Օտեսայ հասան, ուսկից Խրիմ պիտ'որ երթան։ Քաղաքս զօրավարն ալ հոս եկած է ու Ընենիքով ընդհանուր կառավարին հետ ծովեզերաց միջոցաներուն ուքէ անցուց։

— Համբէն ծովակալին Սեպտեմբերի 27ին գրած տեղեկութիւններուն նայելով՝ դաշնակիցներն իրենց պատերազմի յառաջադիմը փոխեր են, եւ տեսնելով որ հիւսիսային կողմանէ Սեւաստոպօլ առնելը շատ դժուարին է, կամ սաստիկ արիւն պիտի թափուի, իրենց գործողութեանց խարիսխը դրած են Պալաքլաւա, ուսկից որ յառաջանալով Սեւաստոպօլի հարաւային կողմն պիտ'որ զարնեն, եւ կը յուսան որ այն կողմանէ Սեւաստոպօլ աւելի առնելէն ետքը՝ միացանելով նաւատորմիղը կարող պիտ'որ ըլլայ մէկալ հարաւային ամրոցներն ալ նուաճելու եւ պաշարել բոլոր նաւահանգստին մերձաւորները ու ցամաքի կողմանէ ալ դաշնակից զօրքը քաղաքը գնդակոծել սկսելու ըլլայ։ — Քաղաքին դիմաց [illegible] կ'ըսեն, որ դաշնակիցները արդէն 120 մինչեւ 150 պաշարման ծանր թնդանօթներ Պալաքլաւայէն ցամաք հաներ են, եւ Սեւաստոպօլի ամրոցներէն 150 անգամ կանգուն հեռաւորութեամբ սկսեր են իրենց թնդանօթները շարելու համար փոսեր փորել, եւ թէ ամսոյս 9ին քաղաքին պաշարումը կամ գնդակոծութիւնը պիտ'որ սկսի։

Նոյն մէկալ կողմանէ կը լսուի միանգամայն որ Ռուսերն ալ աս բանս յառաջագոյն մտածեր են Սեւաստոպօլի հարաւային կողմն ամրացնելու ետեւէ եղած են։ Թէ քաղաքը եւ թէ նաւահանգիստը 20 բողեր հեռաւորութեամբ ամէն կողմանէ մարտկոցներով ու հողապատնէշներով շրջապատ մը քաշեր են։ Նաւերուն մէջէն յարմար թնդանօթները [illegible] պատնէշներուն վրայ շարեր, ու մարտկոցներն անոնցմով զօրացուցեր են։ — Կ'ըսուի որ 8 պատերազմի նաւեր ալ նաւահանգստին բերանը ընկըղմել տուեր են, որ թշնամեաց տէրութեանց նաւերը կարող չըլլան նաւահանգիստ մտնել։ Բայց բանն հասկցողներէն ոմանք կ'ըսեն թէ Մէնչիքօֆ [illegible] է որ նաւերն ընկըղմել տուաւ, [illegible] է, կ'ըսեն, 15.000 նաւաստի զինուոր [illegible], բայց ասով դաշնակիցներն ալ կը [illegible] որ իրենք ալ նաւահանգստին մէջ [illegible] կրնան 25,000 նաւաստի [illegible] զօրքը [illegible] քաղքին պաշարմանը գործածել։

— Մարսէյլէն վերջին եկած լուրը կ'աւելցնեն, որ դաշնակիցներուն հիւանդ զօրքը Խրիմ հասեր է, եւ հիմա նոյն թերակղզւոյն վրայ 5000 զօրք եղած, [illegible] հիւանդ զօրք կը գտնուի։

— Ռուսաց կողմանէ Խրիմ մէջ եղած զօրքին վրայ Օսթէն–Սաքէն զօրավարը հրամանատար ղրկեր է, եւ Մէնչիքօֆ իշխանին Սեւաստոպօլի պաշտպանութիւնը միայն յանձներ է․ [illegible] Ռուսաց Սեւ ծովու նաւատորմիղին վերին հրամանատարութիւնն ունի։ — Մէնչիքօֆի հրամանին տակ եղած զօրքը միայն 40,000 կը կարծուի, առանց քաղքին պաշտպանողաց զօրքը մէկտեղ հաշուելու։

[illegible] Ռակլանին [illegible] է։

Աս [illegible] բազմաթիւ օգնական զօրքը դէպ ի Խրիմ ճամբայ ելեր է։

— [illegible] են։

ԳԱՂՂԻԱ

ՓԱՐԻԶ, 1 Հոկտեմբերի։ Մեծափառ կայսրը [illegible] հիւսիսային բանակին զինուորական կրթութիւններուն անձամբ վերջ տալով, [illegible] 1855 [illegible] եղած են։

[illegible]

Հիմա ձեզի կը յանձնեմ, բայց դարձեալ [illegible]

ազգաց պատիւն անոր երեւալը կը պահանջէ։ Նոյն բանակը ժողվելով՝ Եւրոպային ցուցընելու համար որ մենք դիւրութեամբ կրնանք Շէրպուրկէն մինչեւ Սէնթ Օմէր 100,000էն աւել բանակ մը ժողվել, առանց երկրին ներքին կողմերը եւ ոչ (զինուորական) հետ մը տկար ու առանց զօրքի թող տալու։ Աս բանակը գումարելով՝ զօրքը զինուորական կրթութեանց, զօրաշարժի (marche) եւ անհամբերութեանց վարժեցնելու համար․ ինչու որ, հաւատացէք ինծի, զինուորի մը համար բաց երկնքի տակ մէկտեղ կենալէն զատ յարմարագոյն բան մը չկայ, ուր հասարակօրէն մարդ կը սորվի իւր զէնքը ճանչնալ եւ սարքոյն եղանակներուն անհարթութեանց դէմ դնել։

Նախընթացս ձմերուան ատեն բանակի մէջ բնակիլը խիստ պիտ'որ գայ․ բայց ես վստահութիւն կը դնեմ Գերագանցիերաց ջանքին վրայ․ որով կ'ուզէ ամենուն օգտակար ըլլալ։ Ասկէ զատ հայրենիքը մեզմէ ամենէն գործունեայ օգնութիւն կը պահանջէ․ անոնք զինուորական Ռուսաց սպառնալիքէ ազգերութիւնները կը պաշտպանեն․ անոնք ալ Հռոմ մէջ Ս. Քահանայապետին անկախութիւնը կռուելու կը պահեն․ ուրիշները Աֆրիկէի մէջ մեր իշխանութիւնը կը հաստատեն ու կ'ընդարձակեն․ եւ վերջապէս անոնք ալ գացեր այսօր արդէն Սեւաստոպօլի պատերուն վրայ մեր արծիւները կը կանգնեն։ Դուք ալ պիտի [illegible] օրինակներէ հարժեալ, մանաւանդ որ ձեզմէ զօրաբաժին մը Պոմարսունտի առնելով այնպէս փառաւորուեցաւ, այնչափ աւելի կարող կ'ըլլաք հասարակաց գործքին յաջողութեան օգնելու՝ որչափ պատերազմի առժամանակներուն աւելի փորձուած կը գտնուիք։

Աս դասական (classique) գետինը որուն վրայ հիմա կը կենաք՝ արդէն շատ դիւցազներ կրթած է, աս ձեր հայրենի կանգնուած սիւնը մեծ յիշատակներ կը զարթուցանէ, եւ վրան կեցած արձանը կարծես թէ նախախնամական դիպուածով մը ըռնուելու ճամբան կ'ուզէ ցուցընել։ Տեսէք կայսեր աս արձանը, Արեւմտայի կերպնած՝ Աքսէլյքին կը սպառնայ։ Սառաչի․ հիմնական քաղաքականութեան փառքն անկից է․ զանի պաշտպանող պատնէշն ալ աշխարհք հոս է։ Զօրականք, դուք ձեր ազնուական առաքման արժանի պիտ'որ ըլլաք։

ՆԱՊՕԼԷՕՆ։

— Փարիզ, 6 Հոկտեմբերի։ Մեր կառավարութեան անդամներուն եւ վերին պաշտօնատէրներուն վրայ մեծ ազդեցութիւն ըրաւ Մէնչիքօֆի տուած լուր. թէ աւստրիական դեսպան հիւպնէր սեպուհն իր կայսերմէ պատուէր ընդունեցեր է, Ալմայի պատերազմին մէջ գաղղիական զօրաց ըրած յաղթութիւնը նափոլէոն կայսեր շնորհաւորելու։ Աս շնորհաւորութեամբ Աւստրիոյ մեծափառ կայսրն ուզեց ցուցընել թէ ինչպէս ինքն ալ արեւմտեան տէրութեանց հետ միացած է, եւ միանգամայն գործակից՝ եւրոպական խաղաղութիւնը նորէն հաստատելու։

— Մօնիթէօր Սէնթ Առնոյին մահը հետեւեալ եղանակաւ կը ծանուցանէ։ Կառավարութիւնը Սէնթ Առնոյ սպարապետին մահուանը յաւելի լուրն առաւ, որն որ երկրին ատենէ վեր անեցած ծանր հիւանդութեան մը պատճառաւ Սեպտ. 29ին վախճանած էր։ Աս սրտանըլի լուրը տալով հեռագրական ծանուցագիրը կ'աւելցընէ միանգամայն որ՝ սպարապետը մեռնելու հիւանդութեան ալ չկրնալով տանիլ 27ին Պէրթէն նաւը մտած էր եւ յառաջագոյն կառեր տուած հրամանին համաձայն զօրաց հրամանատարութիւնը Քանրոպէրի յանձնած էր։

— Լըռոյ տը Սէնթ Առնոյին սպարապետին վրայ հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ Աս դեռ նոր քաղած գասիին, ու [illegible] շատ շուտ կը [illegible] վրայ դրուեցաւ։ Սէնթ Առնոյ սպարապետը 1801ին ծնած էր, ուստի եւ 53 տարեկան էր։ Շատ տարիներ Աֆրիկէի պատերազմին աշխատակից եղած էր, եւ ամէն առթի մէջ քաջութեամբ ու ճիգով երեւելի էր եղած։ Իր անունն ան երկարատեւ պատերազմին գրեթէ ամէն կռուոյն մէջ կը յիշուի։ Արեւելեան զօրաց երկերին հրամանատար՝ իր բարբարոսին [illegible] առաջութեանն ալ՝ մեծ քաջութիւն ու հնարագէտ գործունէութիւն մը ցուցուց։

Աս ամսոյս մէջ սաստիկ անձրեւ մ'ունեցանք, եւ դարձեալ երկու անգամ թափուեցաւ բանակեցաւ։ Խրիմի մէջ դիւցազնութեամբ մը հիւանդութիւնը ցրուեց՝ իր հրամանատարութեան պաշտօնը կատարել կրնալու համար։ Կ'երեւայ որ միայն զինուորական զգաստութեամբ մ'ու փառասիրութիւն մը իր բարոյական զօրութիւնը [illegible] ցաւոց մէջ [illegible] վրայ բռնած էին․ եւ աս վիճակիս մէջ Ալմայի պատերազմին ատենը հրամաններ կու տար ըսելով՝ Գաղղիացի սպարապետ մը պէտք գիտնալ ձիու վրայ մեռնիլ։

— փարիզէն հեռագրով կը ծանուցանեն որ սպարապետին մարմինն այսէն Մարսիլիա հասեր ու մեծ շքով ընդունուեր է. ամսոյս 16ին ալ նոյն մայրաքաղաքը հասնելուն կը սպասուէր:

ԱՆԳՂԻԱ

ՆԻՒՔԸՍԼ քաղաքը ամսոյս 6ին մեծ հրդեհի մը ասպարէզ եղաւ, որն որ սաստիկ աւերմունք ըրաւ եւ շատ մարդու կեանքն առաւ: Հրդեհը կէսօրուան ատենները Կէյթսհէտի (Gateshead) մէջէն ելաւ՝ որն որ բաց խիթ Նիւքէսլին կը վերաբերի եւ միայն Թայն գետով անկէ բաժնուած է: Հրդեհն ելած տեղւոյն մօտ ծծմբոյ ու բորակի մթերանոց մը կար, որուն մէջ կ'ըսուի թէ նաեւ 140 կենդինար վառօդ ալ եղած ըլլայ: Աս մթերանոցը կէսօրէն ետեւ ժամը 3ին բռնկելով օդն ելաւ եւ շատ մարդ իր աւերակներուն տակը ծածկեց, եւ մինչեւ 4 գերմ. մղոն հեռու երկիրը սասանեցաւ: Այրած փայտի կտորուանքը գետին մէջ եղած նաւերուն մէջ իյնալով՝ անոնք ալ սկսան բռնկիլ. Նոյնպէս գետին քով եղող Նիւքէսլի մթերանոցները կրակ առին: Դժբախտութեամբ խմելու ջուր չէր կրնար կրակին մօտենալ, ինչու որ հովը ծծումբին շոգին գետին վրայ կը բերէր կը տարածէր, եւ առով ամէնքն ալ անզգայ գետինը կ'իյնային կը մնային: Ալ որ քիչ մը զգուշութիւն կ'ունենար՝ փախչելու կը նայէր աս դաշնութենէ: Նոյն միջոցին մէջ ուրիշ կողմէրէն ջրհան գործիքներն հասան, եւ վերջապէս իրիկուան ժամը 8ին հազիւ կրցան կրակը մարել, բայց վնասը խիստ մեծ էր. քաղքին շատ տուներուն ապակիները կոտրուեցան, յարկերը գնդակոծութեան մը կրակի պէս ծակծկեցան, ընդարձակ ցորենի ամբարներ, ու կուպրի մեծ ամբարանոցներ գետնեկքերին մօտ այրեցան. վաճառատուներու մէջ վնասը շատ կամբաւեցաւ. մեռածներուն ու վիրաւորեալներուն թիւը շատ կ'երեւայ: Նոր հեռագրական լուր մը իրիկուան 9ին կը ծանուցանէ որ կրակը Կէյթսհէտի մէջ նորէն բռնկեր է. 20 դիակ գտնուեր ու Կէյթսհէտի մէջ միայն 97 հոգի վիրաւորեր է: Բոլոր վնասը ամենէն քիչը 1 միլիոն փաունդ սթերլինի կը հաշուի: Աս վնասը կրողը ան քաղքն է՝ ուր որ քիչ մը յառաջ խոլերային ալ մեծ կոտորած ըրած էր:

ԻՏԱԼԻԱ

ՀՌՈՄ, 4 Հոկտեմբերի: Կը յուսացուի որ Թղթեայ դրամը, որն որ այսէն առաւօտուն մէջէն պակսելու վրայ էր, բոլորովին պիտի վերջանայ, որուն համար կառավարութիւնն աս օրերս Ս. Քահանայապետին հրամանաւ Ռոթշիլտի տան հետ 20 միլիոն ֆրանկի փոխառութեան դաշինք մը գրաւ:

— Թուսկանայի Հաւձի մէջ հանապազօրեայ դէպք մ'ըլլալէն զեռ չդադրեցաւ: Ս. Քահանայապետը ամէն առտու պատարագէն ետեւ ամէն բանէն յառաջ հիւանդաց ցուցակը կը նայի. հիւանդութեան փախչուածներուն ընտանեացը վրայ ցուցուցած գութն ու խնամքն՝ ուսուցիչ հոգւոյն խնամքէ մ'աւելի է. իր խորունկ կարեկցութիւնը եւ իր քրիստոնէական սիրոյ գործոց մէջ ցուցուցած քաջասիրութիւնը իր ժողովրդեան ընդհանուր գովեստ ամենուն հիացմունքն կ'ըսէր:

Ընդ. լուր.

ԹՈՒՐԻՆ, 5 Հոկտեմբերի: Փարիզէն ... լրագիրը «Ցոն Պլօրեսեան ու միացեալ ազգութիւնը» վերնագրով յօդուած մը կը գնէ, որուն մէջ Մոնաքոյի գրաւութեան Եւրոպայի ծախսերուն վրայ կը խօսի, եւ ամենէն վերջը կ'ըսէ, թէ հին եղած դաշանց զօրութեամբ ու ընդհանուր քաղաքականութեան նպատակը Տ. Պլօրեսեան դուքսն ամենեւին այսպիսի հրաժարում կամ փոխանակում մը չկրնար ընել: — Նոյնպէս Ը... լրագիրն ալ կը գրէ թէ այն իշխանութեան գնման ու փոխանակման լուրն սուտ է:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

Սերպիա փաշային Սեպտեմբերի 15ին Աղեքսանդրիա հասնելուն վրայ՝ Տէյս լրագրին Սեպտեմբերի 21էն նոյն քաղքէն այսպէս կը գրեն:

«Սերպիա փաշային հասած օրն ամենքն ալ բոլոր հիւպատոսաց աձագործութիւն ու անոր ընտանի ... խոստումն պարտքը գաղտ իրենց շնորհաւորութիւնները կրկին նորոգելու համար. պալատին դռներուն քովը բազմութեան անթիւ բազմութիւն ժողված էր: Նորէն եղած հրապարակական ուրախութիւններն ու գիշերային լուսաւորութիւնները, որոնք երեք օր տեւեցին՝ կենդանի նշաններ ու ապացոյցներ էին ժողովրդեան սիրոյն ու հաւատարմութեանը, թէ փոխարքային յաջողման ու թէ անոր կառավարութեանը եղած աղէկ ընդունելութեանը համար: Սերպիա փաշան մեծափառ Ասլանեան

նին իրեն ցուցուցած բարեհաճութեանն ու բարեկամութեանը մեծագին նշաններ հետը կը բերէ, ու յայտնի կը գովէ ակրօնեցնեան ատոյին սարքանին պատուակիրներուն իրեն ցուցուցած ասանձին ու արդարեան կարգի պատիւն ու մեծարանքը: Բոլոր պաշտօնեայք, փոխարքան (վէզիր) ալ մէկտեղ, իրեն առաջին այցելութիւնն ըրին, որ մինչեւ հիմա եղած բան չէր, ու նորէն ալ իրեն երկաթ բարով ընդունելու համար անձամբ ան կեփազարեան եկեր էին՝ որով ինք Եգիպտոս պիտի դառնար: Ասոր համար իրաւամբ կրնայ յուսացուիլ որ բարձրագոյն Դրան ու Եգիպտոսի մէջ եղած յարաբերութիւնները ասկէ ետքը շատ աղէկ ու մտերմական պիտի ըլլան: Աղեքսանդրի փաշանեղ երեք կողման համար ալ միայն շահաւոր կրնայ ըլլալ: Հիմա գլխաւորաբար Օսմանեան կառավարութեանը հաշուարար քաղաքականութեան մը պտուղները կը վայելէ, որուն, Ճշմարիտ խոսելու համար՝ Սերպիա փաշան սկիզբ ըրած է, եւ հիմա ալ, ինչպէս ու որ կը տարածուի. Սերպիա փաշան նոյն փարմանիքը մեծագոյն ընդարձակութեամբ ու բարձրագոյն տեսութիւններով յառաջ պիտի վարէ: Արդէն բաւական ասիթներ պատահեցան՝ որոնց մէջ Եգիպտոսի թէ յանձնչանին եւ թէ ծովային զօրաց հիմնական պատրաստութիւն առնն ցուցուցած քաջութիւնը ամէնքը գովեցին: Զօրաց նոր գնդեր Դրան օգնութեան պիտի երթալու խօսքն ան է որ 10,000 հետեւակ եւ 6 մարտկոցի թնդանօթաձիգ զօրք պիտի խաւրուի, ծերունի Մենէքլի փաշային հրամանատարութեան տակ, որն որ քաջ ու պատուաւոր պաշտօնակալ մըն է: Աս փոխման. հիմա Աղեքսանդրիա ամէն կողմէրէ զօրք կու գայ, որոնց մէջ երկու գունդ ծանր հեծելազօր ալ կայ: Նոյնպէս Քանդիայ կղզւոյն այլ զօրք ղրկուած չէ, որովհետեւ զինուոր ամենեւին համար կառավարութեանն փոյթ նաւերուն կը սպասուի:

Փոխարքան զատուցն եւս ըր նոր ենամնկան մը կառավարութեան գործերուն վրայ գրած է: Գլխաւորապէս զօրաց հրաշնդիքին կարգաւորութեան եւ անուն ձեռած է, որոնց կոմթարեան իրեն նախորդին աւան երկով վրայ մնացած էր: Խօսք կայ որ ընտրեալ ու պաշտօնասէր զօրաց նոր գնդեր պիտի կազմուին: Սերպիա փաշան կ'ուզէ որ ամէն կարելի գեղաքերտուն համար պատրաստ գտնուի, եւ միշտ կարող ըլլայ իր աւատատէրին (suzerain) հարկաւոր եղած աւան օգնութեան հասնելու:

Ըստ որքին զօրաց պաշտօնարանն աս մօտերս Աղեքսանդրիա պիտի փոխադրուի, որն որ կ'երեւայ թէ փոխարքային հրամանում ընտիրութեան անցընէ դրուած ըլլայ, որովհետեւ միայն դրած է եւկր ան աւան միայն Գահիրէ երթալու՝ երբ որ պաշտօններ կը պահանջէն: Բայց զօր աւտիւ հոն պիտի երթայ ու քիչ մ'աւելի կենայ, անկից վերջն Եգիպտոս երկրին կ՚աւան Համբորդութիւն պիտի ընէ: Ինք ան հետաւոր պաւառները դեռ տեսած չէ, եւ կ'ուզէ անձամբ նոյն տեղերուն վիճակն աչքէ անցընէլ՝ յառաջ քան երկար ժամանակէ վեր հոն խափանուած վարչութեան մէջ փոփոխութիւններ ընելու սկսիլ:

Այժմուս ինքը երկրէն անցնելու համար գրուած վարչութեան անձանց մէջ փոփոխութիւններ եղած են: Աս վարչութեան գլուխն անցած է Գր. Որին, Անգղիայի հիւպատոսին եղբայրը: Թէ՛ սպրանքի ու թէ՛ ճամբորդներու համար գրուած սակագրին (tarif) գրեթէ երկուքին մէկը աւատաձեւան եղանակաւ մը քիչցուած է: Ասկից զատ Աղեքսանդրիայի ու Գահիրէի մէջ շոգեմեքը երեք անգամ՝ երթեւեկ պիտի ըլլայ, ու Աղեքսանդրիայի եւ Գահիրէ-Էլ-Հէյլէսի մէջ եղած երկաթուղեաց եւ Նեղոսի նաւերուն միջնորդութեամբ՝ վերջինները երկու քաղաքներուն իրարմէ միայն 10—12 ժամի հեռաւորութեամբ բաժնուած են»:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ

Դանուբի բերանը:

Բ.

(Նայէ. Տես թիւ 38)

ԻԶՄԱՅԻԼԷՆ քիչ մըն վար Դանուբ իր Տէլթան[1] ձեւացնելու կը սկսի: Ասիկայ ժամանակաւ, նեղոս, Ռենոս, Փօ եւ ուրիշ գետերուն պէս՝ շատ անգամ փոփոխութիւն կրած կ'երեւայ: Հին ման

[1] Ինչպէս Նեղոս գետն, ասանկ ալ աս գետը գետ ծովը մտած երկու ճեղ. կը բաժնուի ու երկու կողմանէ ծով կը խառնի, ասանկով նոյն երկու ճիւղերուն մէջտեղը եղած երկիրը յունարէն տէլթա (Δ) գրոյն ձեւը կ'ունենայ, ասոր համար ալ Նեղոսի Տէլթան, Դանուբի Տէլթան, եւ այլն, կ'ըսուի:

տենագիրները հինգ (Դանուբ) գետին երբեմն 7 ու երբեմն 5 բերան կու տան, բայց հիմայ միայն 3 բերան կրնայ յայտնի զանազանուիլ:

Հիւսիսային մասն է Քիլիա, որն որ զանազան ճիւղերու կը բաժնուի ու եօթը մէկմէկու եղած Քիլիա Պօղազը (Parvum ostium, պզտիկ դուռ կամ բերան) անուամբ ծով կը հասնի: Աս թեւը 15 մղոն երկայնութիւն ու խամշիկի քով 300 քայլ լայնութիւն ունի: Խորութիւնը, մանաւանդ ձախ եզերքին քով քիչ չէ, ու հասարակ 2 ոտնաչափի կը հասնի, բայց վերէն եկած ու ժողված աղմով խորութիւնը միայն մինչեւ 6 ոտք կը մնայ: Անանկ որ եթէ աս տեղեն մարդուեր. չըլլայ՝ աս բերանը նոյն խիկ վաճառականաց նաւերուն անօգուտ կ'ըլլայ: Աս բերնին վրայ է Քոտի նշանաւոր խաչնիկ անիղը: նոյն տեղը 1789էն յառաջ 30,000 բնակչով մեծ քաղաք մըն էր, զորն որ յիշեալ տարին Սուվարով գրաւեց ու աւերակ դարձուց: Անանկ կործանեալ ու աւերակ մնաց մինչեւ 1812, ու աս տարիէն ետքը նորէն քիչ մը շէնցաւ: Հիմակ պատնէշով շրջապատած ձմերոց կամ բանակատեղի մը կը նմանի: Իսմայիլ, որն որ ասոր մօտ է, միջնաբերդ մ'ունի ու աս երկու քաղաքները մէկտեղ, կ'ըսուի թէ 23,000 բնակիչ ունենան, ու ասոնցմէ վար եղող Քիլիա կամ Նոր Քիլիա 5000 բնակիչ ունենայ:

Նաւագնացութեան համար ամենէն աւելի ծանրակշռութիւն ունի Դանուբի երկրորդ բերանը, Սուլինա: Ասիկայ Պուլիքարիայի Թուլչա քաղքին աւելի անցնի, ուր Օսմանեանք անիւ մ'ունին: Հոս գետը 360 ոտնաչափ լայնութիւն ու 60 ոտնաչափ խորութիւն ունի: Ասկէ քիչ մը վար Գէորգեան Ղօլեայ կոչուած լեռնասար մը քով Դանուբի բերնին հարաւային թեւը կը բաժնուի, իսկ Սուլինա թեւը քիչ ծռելով ու ծակով՝ արեւելեան ուղղութեամբ յառաջ կ'երթայ: Աս թեւը երկու կողմանէ ընդհանրապէս բարձր եզերքներու մէջէն 15 մղոն կ'երթայ, ու մինչեւ որ ծով թափելու բերանը կը հասնի՝ իր խորութենէն 20 ոտք կը կորսնցնէ: Սուլինայի բերանը ջուրն ամենեւին կղզիով կամ ցամաքով մը բաժնուած չէ, այսու ամենայնիւ մանել կամ ելել ալ ասոր նաւերը պէտք են զգոյշ ու նոյն տեղայ ջրին անկիւնի ըլլալ: Սուլինայի բերանը (Borion ostium, Սուլինա Պօղազը), երկու ատաղձեղներ կան, որոնք գետին լայնութեամբ կը ձգուին. մէկը՝ որն որ նեղ ու ջրին երեսէն 10 ոտնաչափ խորունկ է, անմիջապէս գետաբերանին մօտ է, իսկ երկրորդը, որն որ մէկայէն աւելի լայն ու քիչ խորունկ է՝ գետաբերանէն հեռու է: Բայց նաւագնացութեան համար արդէն ջրին վրայ ասպատակով նշաններ դրուած են, որուն ուղղութիւնը հինգ մղոն հեռու Օձերու կղզւոյն վրայ դրուած լուսաւորութեան աշտարակը կը ձգուի: Ուրիշ լուսաւորութեան աշտարակ մ'ալ կայ Սուլինայի բերնին հարաւային կողմը՝ Ռուսաց շինած պզտիկ մէկ ամրոցին մօտ: Հիմակ պատերազմի պատճառաւ մէկէն վերցան ան ամէն բաները, որոնք նոյն տեղաց գետափին նաւագնացութեան կրնային քիչ մը դիւրութիւն տալ, մանաւանդ թէ ամէն կարելի արգելքներ պատրաստուեցան:

Թուլչայէն վար Սուլինայի թեւէն կը բաժնուի Դանուբի երրորդ թեւը, որն որ Ս. Գէորգի թեւը կը կոչուի: սակայն ռմակոր ընթացքով կ'երթայ հարաւային արեւելեան ուղղութեամբ մինչեւ իր առաջակայ բերանը՝ Քէտրիլէ Պօղազը (Kalon ostium): Երկայնութիւնը 14 մղոն ու լայնութիւնը Սուլինայէն աւելի է, իսկ խորութիւնը 30 ոտնաչափ է, բայց բերնին մօտ մինչեւ 4½ ոտնաչափ խորութեան կը հասնի, անանկ որ միայն պզտիկ նաւեր կրնան անցնիլ: Բայց կ'երեւայ թէ պատերազմով կրնայ մեծ նաւերու երթեւեկի ալ յարմար վիճակի մէջ դրուիլ:

Տէլթայի ցամաք երկիրը Քիլիայի ու Ս. Գէորգի թեւին մէջտեղը եռանկիւն մը կը շինէ, որուն խարիսխն է ծովեզերքը՝ 8 մղոն երկայնութեամբ ու գագաթն է Ս. Գէորգի թեւէն Սուլինայէն բաժնուած տեղը, որն որ ծովէն 10 մղոն հեռու կ'իյնայ: Աս Տէլթայի ցամաք երկրին բոլոր մակերեւոյթը կամ երեսը՝ 50 քառակուսի մղոն կը հասնայ: Քիլիայի ու Սուլինայի մէջտեղը եղած մասը Ալանտա կոչուած Դանուբի ճիւղով, որն որ նոյն երկու թեւերուն իրարու հետ կը կապէ՝ երկու պզտիկ կղզիներու կը բաժնուի, որոնցմէ արեւմտեանը Սքանթայ ու արեւելեանը Լէթի կ'անուանուի: Սուլինայի ու Ս. Գէորգի թեւերուն մէջ եղած կղզին ալ Մորիշէ կը կոչուի: Աս ամէն կղզիները ճախիճներով ու եղեգներով լեցուած են, անոր համար ալ քիչ բնակութիւն ունին:

Դանուբի բերնին ցամաք երկրին ձախ կողմն է հիմակուան Ռուսաստանի Պեսարապիան: փրութի ու Տնիեսթերի մէջտեղը եղող աս երկիրը, 1812ին

Պուքրէշի խաղաղութեան մէջ Ռուսաստանին տրուեցաւ, ու քառ ինչեան Մոլտաւիայի մէկ մասն էր։ Հիմակուան անունը, որով Պեսարապիայի երկիր կը կոչուի, նոյն երկրին մէջ գրեթէ անծանօթ է։ Նորեկ կարգ չէն հողապատուար մը, որն որ դարձեալ Տրայիանոսի պատուար կ'անուանուի, բայց ժողովուրդը չէն գրցին մը վրայ հաստատուելով, տծապատար կը կոչէ՝ փոսւթի եղերքէն մինչեւ Աքերմանի քով Տիրեսմեռի բերանը կը հասնի, ու երկիրն երկու անհաւասար մասերու կը բաժնէ։ Հիւսիսային մեծագոյն մասը ամէն առեն Մոլտաւիայի հետ մէկ էր, ու ինչպէս Մոլտաւիայի մէջ՝ անանկ ալ հոս Ռումանի ցեղեր կը բնակէին։ Այոր հակառակ հարաւային սրբիկ մասն անապատ մըն է, որն որ հիներուն ծանօթ էր Միրվիտողաց Գետաց (Solitudo Getarum) անուամբ, ուր միշտ թափառական ժողովուրդներ կը շրջէին։ Այս ժողովուրդները, որոնք թաթարի ցեղէ էին, նոյն պուճաղ կոչուած անապատ տեղւոյն անուամբ պուճաղ թաթար անուանուեցան։ Ռոմէնեաե սանդ՝ գրայի ժողովրդոց խառնակութիւն ու փոխ կը հագցնէին՝ անոր համար խիստ հաւանական է որ, վերջինները պատուարն անանց գէմ պաշտպանութեան համար շինուած ըլլայ։ Բայց նոյն ժողովրդէն շատերը, գեւ նոյն երկիրը Ռուսաստանի ձեռք չանցած՝ արդէն թողուցած գացած էին, ինչպէս Ռուսաց ձեռք անցնելէն ետքն ալ գրեթէ բոլոր մեկալ ազգերն ալ թողուցին աս երկիրն, ասոր որ հիմակ Ռումանները կը բնակին։ Մի և նոյն առեն Պուլկարներն ալ Դանուբէն անցնելով՝ փուռթ գետին երկայնութեամբ հաստատուեցան։ Կամբյալ զատ ուրիշ ազգեր ալ, բաց մասին Թաթարներու վրանայարկներուն աւերակին վրայ գաղթականութիւն հաստատեցին, ինչպէս են Սեռբիացիք, Պուլկարները, որոնք Ռուսի աղանդ մը կը կացուցանեն, ու Գերմանացւոց քանի մը գաղթականութիւններ։ Աս հարաւակ աս երկիրը Սեւ ծովուն միակ գաղտագաւառներէն քիչ բաժնուած է, մանաւանդ հիւսիսային արեւելեան կողմանէ բայց ու համարձակ հաղորդութիւն ունի, ինչու որ Քարափան քերանց ծայրերը ծովեզերքէն գրեթէ 30 մղոն հեռու կ'իյնան։ Այոր համար էր որ ազգաց մեծ գաղթականութեան առեն աս կողմն անդրադարձարան գուռ մ'եղած էր Ասիայի կողմանէ եկող ժողովուրդներուն ասպէս։

Դանուբի գետաբերանի երկրին աջ կողմն է Պուլկարիոյ (Ստորին Մէսիայի) մէկ մասը, գրեթէ որ չին աշխարհագրութիւնը Տոպրուջա կ'ըսէին, իսկ հիմակ աս հարաւակ Տոպրուճա կ'ըսուի։ Աս երկիրը շատերուն քարծին պէս Ճահճոտ չէ, հապա անոր ներքևակ 120—200 ոտք բարձրութեան կրաքարի դաշտավայր մըն է, վրան անմեկ հողով ծածկուած՝ որ ցրուելով կինոյ խիստ բերրի ըլլայ. բայց խեղճութիւնն աս է որ երկրին մէջ եղած խորունկ ձորակներուն մէջն ալ երկիրն ոռոգելու ջուր նշաններ չկան։ — Այոր հակառակ հանմնաւն քերան քով եղող պէչէթէյի կոչուած տեղէն վար Դանուբի Ս. Գէորգ բացուած ձևէն, Տուլճաց անուանի ուղիղ ձև մը կը բաժնուի, որն որ 10—16 ոտք խորութիւն ունի ու կ'երթայ Ռասին կամ Ռասեւ ըսուած ծովակը կը թափի։ Աս ծովակը, որն որ միայն 6—8 ոտք խորութիւն ունի, կ'երեւայ թէ կամաց կամաց իր մեծութիւնը կը կորսնցնէ։ Հիմակ 12 մղոն շրջապատ ունի եւ 8½ քառ. մղոն մակերեւոյթ կը ծածկէ։ Այոր արեւմտեան եզերքին վրայ Պուլկարիոյ բարձր աւազակոյտը կայ Պապա տաղ ըսելով, որուն քովն է Պապա տաղ (Հադշիլար) քաղաքը։ Ռասին ծովակը՝ աւազի երկու ցած կղզերու մէջէն ու փորթիկի Պորտացչին անցնելով գէպ ի Սեւ ծով ճամբայ մ'ունի, որն որ երբեմն Դանուբի բերնէն շատրոք բերանը կը համարուի, բայց հազիւ 3 ոտք խորութիւն ունի ու անոր համար ամենեւին նաւագնացութեան չիծառայեր։

Մինչեւ հիմա Դանուբի բերաններուն վրայ խօսածներէս յայտնի կը տեսնուի որ, Դանուբի նաւագնացութեան համար, որչափ որ անվտանգ ալ ըլլայ նէ, սակայն ամէնէն խորունկ ու ամէնէն հանդիստ գետաբերանը Սուլինայինն է։ Անոր համար միայն ասիկա կը գործածուի, ու նոյն իսկ Քիլիայի քով խոշոր նաւահանգիստ հանդիպած նաւերն ալ հոս գան ասկից կ'անցնին։ Աս նաւահանգստէն զատ՝ նաւերը Իսմայիլի նաւահանգիստն ալ կը հանգչին։

Դանուբի նաւագնացութիւնը փնտռուած վերջին միջոցս նորեկներ մէջերը կը տեսէ. աս վերջի տասնեկէն ետքը հաստատափոխէն, բայց ոչ ամէն տարի, գետը կը սառի։ Կարգացի քով 1836—1853, գետը միայն 5 անգամ սառնց առնելու բաց մնացած է, իսկ ասկէ զատ վերջէ վրայ դնելով տարին միայն 44 օր սառած մնացած է։ Դանուբի բերանը երբեք չսառիր։ Աս գետին նաւագնացութիւնը որչափ որ հիմակ տարուէ տարի կ'աւելնայ նէ ալ, Եւրոպայի ուրիշ գետերուն, ինչպէս Ռենոսի նաւագնացութեան հետ՝ չկրնար բաղդատուիլ։

ԸՍՏ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՄԲ ԱՌ ՆԱՒԱՐԱՐ ԸՆԿԵՐՈՒՆ

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ԼՈՅՏԻ ՇՈԳԵՆԱՒԱՑ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔ

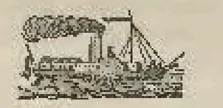

Շոգենաւք թողլանան ժամին կ'ելլեն

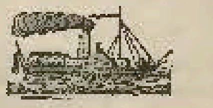

ԴԷՊ Ի ԱՐԵՒԵԼՔ

Ամէն Ուրբաթ, կէսօրէն ետքը ժամը 4ին։

Ի Կ. ՊՈԼԻՍ. կը հանդիպի Քորֆու, [illegible] (Աթէնք), Սիրա, Զմիւռնիա (Մետելին), [illegible] ու [illegible]։

Հոկտեմբ. 27ին ու Նոյեմբ. 24ին [illegible]

Ի ԹԵՍԱՂՈՆԻԿ. կը հանդիպի [illegible]

Ի ՎԱՐՆԱ. կը հանդիպի Պուրղազ։

Ի ՏՐԱՊԻԶՈՆ. կը հանդիպի [illegible], Սինոպ ու Սամսոն։

Ի [illegible] ու [illegible]. կը հանդիպի Քորֆու։

Հոկտ. 6, 20. Նոյեմբ. 3, 24.

ԹՐԻԵՍՏԷՆ ՎԵՆԵՏԻԿ ու ՎԵՆԵՏԻԿԷՆ ԹՐԻԵՍՏ

Հասարակ շոգենաւները կ'ելլեն

Ամէն առտու ժամը 6ին։

Պատուաւոր շոգենաւերը

Ամէն Երեքշաբթի, Հինգշաբթի ու Շաբաթ իրիկուն։

ԴԷՊ Ի ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Ամէն Երկուշաբթի, կէսօրէն ետքը ժամը 4ին։

Կը հանդիպի [illegible], Քորֆու, [illegible] (Աթէնք) ... [illegible] ... Փիրէոս (Աթէնք)։

ԴԷՊ Ի ՍԻՐՈՍ

Կը հանդիպի Փիրէոս (Աթէնք), Խիոս, [illegible]։

Երկու Երկուշաբթի մէյ մը, կէսօրէն ետքը ժ. 4ին։

Հոկտեմբ. 3, 17, 31. Նոյեմբ. 14, 28.

Երկու Ուրբաթ մէյ մը, կէսօրէն ետքը ժ. 4ին։

Հոկտեմբ. 6, 20. Նոյեմբ. 3, 17.

ԴԷՊ Ի ԵԻԲԷԱ

Կը հանդիպի Փիրէոս (Աթէնք), [illegible]

Երկու Երկուշաբթի մէյ մը, կէսօրէն ետքը ժ. 4ին։

Հոկտեմբ. 10, 24. Նոյեմբ. 7, 21.

Երկու Ուրբաթ մէյ մը, կէսօրէն ետքը ժ. 4ին։

Հոկտեմբ. 13, 27. Նոյեմբ. 7, 21.

ԴԷՊ Ի ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ ուղղակի

Ամէն ամսոյն 10ին ու 27ին կէսօրէն ետքը ժամը 4ին. [illegible]

ԴԷՊ Ի ԳԱՐԱՄԱՆ, ԱՍՈՐԻՔ ՊԱՂԵՍՏԻՆ ու ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

Երկու Ուրբաթ մէյ մը, կէսօրէն ետքը ժ. 4ին։

Հոկտեմբ. 6, 20. Նոյեմբ. 3, 17.

[illegible]

ԴԷՊ Ի ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ, ՊԱՂԵՍՏԻՆ, ԱՍՈՐԻՔ ու ԳԱՐԱՄԱՆ

Երկու Ուրբաթ մէյ մը, կէսօրէն ետքը ժ. 4ին։

Հոկտեմբ. 13, 27. Նոյեմբ. 10, 24.

[illegible]

ԴԷՊ Ի ԴԱԼՄԱՏԻԱ

Ամէն Երկուշաբթի, կէսօրէն ետքը ժամը 4ին։

[illegible]

ԴԷՊ Ի ԴԱԼՄԱՏԻԱ ու ԱԼԲԱՆԻԱ

Ամէն Շաբաթ օր, կէսօրուան ժամը 12ին։

[illegible]

ԴԷՊ Ի ԻՍՏՐԻԱ

Ամէն Չորեքշաբթի, Առտու ժամը 6ին։

[illegible]

Ամէն Շաբաթ օր, Առտու ժամը 6ին։

[illegible]

ԴԷՊ Ի ԽՐՈՒԱԹԱՍՏԱՆ

Ամէն Շաբաթ օր, Առտու ժամը 6ին։

[illegible]

[illegible]

Ծանուցում

Արեւելքի, Յունաստանի ու Եգիպտական կղզեաց նաւերը [illegible] ... [illegible]

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԴՐԱՄԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔ

1854 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ	10 (28)	11 (29)	12 (30)	13 (1)	14 (2)	16 (4)	
Ամստերտամ 100 հոլանտ. ֆիօրին	97	97	97½	97¾	97½	98	2 ամիս
Աուկսպուրկ 100 ֆիօրին	117¾	117½	118½	118¼	118¼	118¾	½ "
Լիվոռնօ 300 Տոսկ. լիրա	—	—	—	—	—	—	2 "
Լոնտոն 1 փաունտ ստերլինկ	11,25	11,24	11,28	11,27	11,29	11,34	3 "
Համպուրկ 100 մարկ	86	86¼	86¾	86½	86½	87½	2 "
Մարսիլիա 300 ֆրանք	—	—	—	—	—	—	2 "
Միլան 300 աւստրիական լիրա	115	115	115½	116	116¼	117	2 "
Փարիզ 300 ֆրանք	137	136¾	137¾	137½	137¼	138½	2 "
Ֆրանքֆորթ 120 ֆիօր.	117	116¾	117¼	117¼	117¼	118	3 "
Կ. Պոլիս, 1 աւստ. ֆիօրին փարայ	406	406	406	406	406	407	31 օր
Պուքրէշ	232	232	232	232	232	229	31 "
Յաւելուած (aggio) Ոսկի	22¾	23	23¼	23½	23½	24½	
Յաւելուած (aggio) Արծաթ	19½	19¼	19¼	19¼	19½	20¼	

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

[illegible] 10 ֆիօրինի [illegible] 5½ ֆիօրինի [illegible] — [illegible]

ՎԻԵՆՆԱ․ [illegible] ՎԱՆՔԸ